

Матвійчук Л.О.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ ІЗ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

У статті розглянуто структуру страхових резервів зі страхування життя, проаналізовано сутність та особливості формування резервів довгострокових зобов'язань та резервів належних виплат страхових сум. Систематизовано нормативно-правові акти, що регулюють процес формування страхових резервів зі страхування життя в Україні, визначено порядок їх обліку. Розглянуто особливості актуарних розрахунків та історію розвитку актуарної справи в Україні, визначено основні завдання, що постають перед актуаріями у процесі підготовки аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: страхування життя, резерви зі страхування життя, резерви довгострокових зобов'язань, резерви належних виплат страхових сум, актуарні розрахунки, актуарії

ВСТУП

Постановка проблеми. Страхування є важливим фактором стимулювання економіки, господарської активності окремих суб'єктів, оскільки створює для всіх учасників рівні права, можливість отримати вигоду, бажання ризикувати, надає впевненості у розвитку підприємницької діяльності, створює нові стимули зростання продуктивності праці та забезпечення економічного розвитку. З метою забезпечення ефективної діяльності, фінансової стійкості та високого рівня платоспроможності страхові компанії зобов'язані правильно формувати власні резерви відповідно до норм чинного законодавства, а також ретельно визначати пріоритети та зрештою вигідно інвестувати кошти, враховуючи кон'юктуру інвестиційного та страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних засад формування страхових резервів присвячені праці таких вчених як: С. С. Осадець, В. Д. Базилевич, О. О. Гаманкова, В. С. Лень, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак. Однак, зважаючи на специфіку, актуальність та складність операцій зі страхування життя, динамізм економічного середовища та довгостроковий характер послуг, питання організації і методики обліку страхових резервів зі страхування життя потребує подальшого дослідження.

Метою статті є визначення економічної сутності та структури страхових резервів зі страхування життя, а також визначення особливостей актуарних розрахунків та основні завдання, що постають перед актуаріями у процесі підготовки аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Страхування життя - це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором, у разі дожиття

застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку. Умови договору страхування життя можуть також передбачати обов'язок страховика здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та (або) хвороби застрахованої особи. Якщо при настанні страхового випадку передбачено регулярні послідовні довічні страхові виплати (страхування довічної пенсії), обов'язковим є передбачення у договорі страхування ризику смерті застрахованої особи протягом періоду між початком дії договору страхування та першою страховою виплатою з числа довічних страхових виплат. В інших випадках передбачення ризику смерті застрахованої особи є обов'язковим протягом всього строку дії договору страхування життя.

Страхові компанії, які здійснюють страхування життя, для забезпечення своєї діяльності формують резерви зі страхування життя. Страхові резерви із страхування життя є оцінкою вартості грошових зобов'язань страховика за договорами та майбутніх витрат для забезпечення їх виконання.

Страхові резерви із страхування життя поділяються на:

- резерви довгострокових зобов'язань (математичні резерви);
- резерви належних виплат страхових сум (рис. 1).

Склад та порядок формування страхових резервів із страхування життя в Україні регламентується нормативно-правовими актами (табл. 1).

Розрахунок страхових резервів виконується страховиком на підставі Положення про формування резервів із страхування життя, що розробляється відповідно до Методики формування резервів із страхування життя від 27.01.2004 р. та затверджується страховиком.

Положення має включати:

- перелік вживаних термінів і позначень;
- склад страхових резервів;
- опис методів і формули розрахунку страхових резервів;
- сукупність параметрів, необхідних для розрахунку страхових резервів (базис розрахунку резервів);

© **Матвійчук Леся Олексіївна**, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, м. Хмельницький, 0675952815, e-mail: matvijchuk.lesya@gmail.com

- порядок розрахунку і нарахування бонусів за договорами;
- особливості методів розрахунку страхових резервів за договорами перестраховування;
- порядок розрахунку обсягу страхових зобов'язань перестраховика.

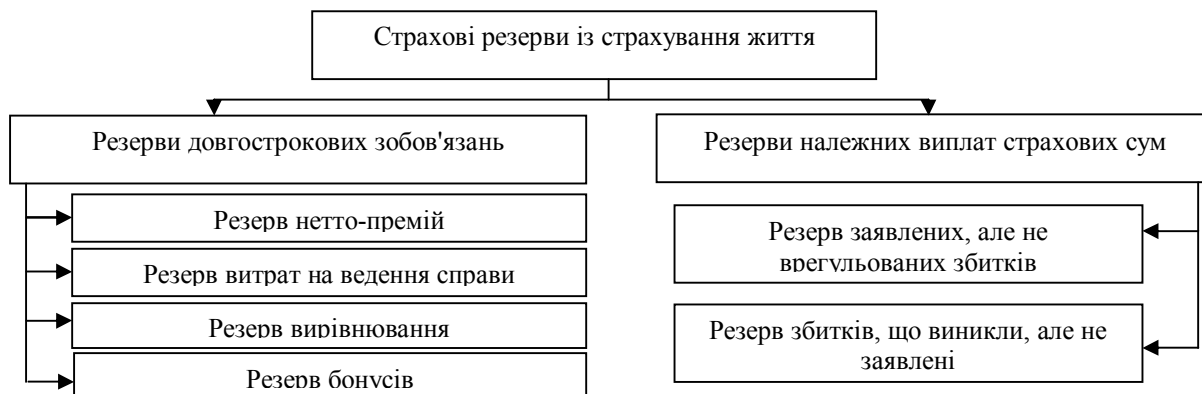

Рис. 1. Система страхових резервів із страхування життя [1]

Таблиця 1. Нормативно-правові акти, що регулюють процес формування та обліку страхових резервів із страхування життя в Україні

Нормативно-правовий акт	Напрями регулювання
Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями [1]	- Визначає види страхових резервів та порядок їх формування; - регламентує методику формування резервів із страхування життя з урахуванням темпів зростання інфляції; - визначає принципи та напрями розміщення страхових резервів
Методика формування резервів із страхування життя від 27.01.2004 р. № 24 зі змінами та доповненнями [2]	- Визначає види резервів зі страхування життя та порядок їх формування; - установлює основні принципи оцінки вартості грошових зобов'язань страховика за договорами страхування життя; - визначає методику розрахунку математичних резервів та викупних сум
Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [3]	- Регулює процес обліку страхових резервів

Положення повинно бути підписане актуарієм.

Актуарій – це фахівець із актуарної математики. Перші актуарії в Україні з'явилися у 1999 році після проведення у Києві 2-річних курсів післядипломної освіти для актуаріїв, організованих Британським інститутом актуаріїв (ВІОА) за підтримки Know How Fund. Проведенню таких курсів передувало прийняття у 1996 році закону України «Про страхування», в якому було зазначено, що страхові тарифи повинні розраховуватись актуарно, при цьому актуарними розрахунками можуть займатися особи, що мають відповідну кваліфікацію. По завершенню 2-річних курсів за результатами проведених іспитів 44 особи отримали свідоцтво, яке надає право проводити та посвідчувати актуарні розрахунки страхових тарифів за всіма видами страхування, окрім страхування життя, 27 з яких — за всіма видами без обмежень. Походження та тривалий розвиток актуарної професії, перш за все, пов'язується зі страхуванням життя. Моделювання смертності та імовірності виживання із застосуванням методів фінансової математики було тісно основою, на якій базувалися актуарні розрахунки тарифів, резервів та зобов'язань страхової компанії. З часом актуарії почали

брати активну участь у супроводженні інших видів страхування — страхуванні майна, відповідальності, будувати більш складні математичні і статистичні моделі.

На сьогоднішній день в Україні найбільшого визнання професія актуарія здобула у таких галузях, як страхування життя, загальне страхування, інвестиції та пенсії. Серед членів Товариства актуаріїв України більше 40% працює в сфері страхування життя, у сфері ризикового страхування — близько 35%.

Перед актуаріями постають завдання підготовки аналітичної інформації для прийняття рішень при:

- формуванні страхових тарифів та визначенні платіжних внесків за страхові послуги;
- оцінюванні та формуванні оптимального складу страхового портфеля;
- аналізі грошових потоків і моделюванні активів та зобов'язань для визначення інвестиційної стратегії, розподілу капіталу та інвестиційного прибутку за різними класами бізнесу і визначення прибутковості капіталу;

– прогнозуванні фінансово-економічних показників страхової діяльності компанії та оцінці рівня страхових резервів, які забезпечують потрібний рівень надійності для виконання прийнятих компанією страхових зобов'язань;

– виборі структури та оптимізації параметрів перестраховального захисту страхового портфеля; розрахунку фінансово-економічних показників перестраховального захисту (в тому числі сплата за перестраховальні послуги).

Актуарій несе професійну відповідальність за здійснені ним розрахунки.

Розрахунок математичних резервів здійснюється окремо за кожним чинним на звітну дату договором з урахуванням темпів зростання інфляції, якщо це передбачено договором. Загальна величина математичного резерву дорівнює сумі резервів, розрахованих окремо за кожним договором.

Розрахунок резерву нетто-премій на страхову річницю здійснюється проспективно – як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх страхових виплат (без урахування бонусів) та актуарною вартістю потоку майбутніх страхових нетто-премій.

У разі, якщо особливості окремих видів договорів (окремих страхових ризиків, передбачених у договорі) не можуть бути повною мірою враховані проспективно, розрахунок резерву нетто-премій за такими договорами (ризики) може здійснюватися ретроспективно - на підставі інформації про отримані страхові внески (премії) та здійснені страхові виплати.

Розрахунок резерву витрат на ведення справи на страхову річницю здійснюється проспективно - як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх витрат страховика із забезпечення виконання зобов'язань за договором після закінчення строку сплати страхових внесків та актуарною вартістю потоку подальших надходжень тієї частини бруто-премії, що йде на покриття майбутніх витрат.

Резерв вирівнювання розраховується в разі, якщо при розрахунку математичних резервів за договором актуарна вартість потоку майбутніх страхових нетто-премій перевищує 97 відсотків від актуарної вартості потоку майбутніх страхових бруто-премій, яка обчислюється на базисі розрахунку резервів та дорівнює величині такого перевищення. В іншому разі резерв вирівнювання за договором не формується, а його величина вважається рівною нулю.

Резерв бонусів є оцінкою актуарної вартості додаткових зобов'язань страховика, що виникають при збільшенні розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за результатами отриманого інвестиційного доходу та за іншими фінансовими результатами діяльності страховика (участь у прибутках страховика).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями
2. Методика формування резервів із страхування життя від 27.01.2004р. № 24 зі змінами та доповненнями
3. Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. зі змінами та доповненнями № 291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій»

Одержано 15.05.2014 р.

Резерв заявлених, але не врегульованих збитків є оцінкою грошових зобов'язань страховика щодо страхових випадків, що мали місце у звітному або звітних періодах, що передують йому, але не були виконані або виконані не повністю на звітну дату.

Величина резерву заявлених, але не врегульованих збитків визначається у сумарному розмірі не сплачених на звітну дату грошових сум, що мають бути виплачені:

– у зв'язку із страховими випадками, про факт настання яких заявлено страховику в установленому законодавством та договором порядку;

– при настанні термінів здійснення виплат анuitету, за якими (термінами) згідно з умовами договору не вимагається заява на виплату;

– у зв'язку з достроковим припиненням дії договору або із змінами умов договору;

– у зв'язку з настанням страхового випадку, який стався протягом звітного періоду або попередніх періодів, коли про факт дожиття застрахованої особи не було заявлено на звітну дату.

Резерв збитків, що виникли, але не заявлені, є оцінкою грошових зобов'язань страховика, що виникли внаслідок смерті застрахованої особи, нещасного випадку та (або) хвороби щодо страхових випадків, які могли статися у звітному або звітних періодах, що передують йому, але не були заявлені на звітну дату [2].

Відповідно до Інструкції Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [3] для узагальнення інформації про рух коштів страхових резервів призначено рахунок 49 «Страхові резерви». На субрахунках 492 «Резерви із страхування життя», 494 «Частка перестраховиків у резервах із страхування життя», 496 «Результат зміни резервів із страхування життя» узагальнюється інформація про стан і рух коштів резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів) і резервів належних виплат страхових сум.

ВИСНОВКИ

Страхові компанії для забезпечення ефективної діяльності формують страхові резерви, які мають сувору цільове призначення, є головною і визначальною особливістю, що визначає галузеву специфіку страховика. З метою побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами страховика та формування достатнього обсягу страхових резервів доцільним є визначення особливостей розміщення страхових резервів зі страхування життя, порядок їх оподаткування, що і стане об'єктом подальших наукових досліджень.